

9. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 6. – С. 19.

10. Про природні монополії : Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>.

11. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-18 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. – № 40. – Ст. 2021.

12. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

13. Удалов Т.Г. До проблеми розвитку антимонопольної політики в Україні / Т.Г. Удалов // Проблеми освіти : науково-методичний збірник. – К. : Наук. метод. центр аграрної освіти, 1999. – Вип. 19. – С. 182–192.

14. Уманців Ю.М. Механізм економічної політики / Ю.М. Уманців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/15341220/ekonomika/svitoviy_dosvid_schodo_zahistu_konkurentsii_antimonopolnogo_regulyuvannya.

УДК 346.2:338.48

ТУРОПЕРАТОРИ ТА ТУРАГЕНТИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ НАДАЮТЬ ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ

Будник Ю.А., аспірант
кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки
Університет державної фіскальної служби України

Моша В.В., студентка
Університет державної фіскальної служби України

Стаття присвячена порівняльному аналізу основних відмінностей між туроператором та турагентом, які знаходяться в системі суб'єктів господарської діяльності. Розкрито суть цих відмінностей, зазначено, які договори можуть укладатися між суб'єктами господарської діяльності, що надають туристичні послуги.

Ключові слова: туроператор, турагент, суб'єкти господарювання, туризм, туристичні послуги.

Статья посвящена сравнительному анализу основных различий между туроператором и турагентом, которые находятся в системе субъектов хозяйственной деятельности. Раскрыта суть этих различий, указано, какие могут заключаться договоры между субъектами хозяйственной деятельности, которые предоставляют туристические услуги.

Ключевые слова: туроператор, турагент, субъекты хозяйствования, туризм, туристические услуги.

Budnyk Y.A. Mosha V.V. TOUR OPERATORS AND TRAVEL AGENT IN THE SYSTEM OF SUBJECT-SIN BUSINESS ENTITIES, WHICH PROVIDE TOURIST SERVICES

The article is devoted to the comparative analysis the main distinctions between the tour operator and tour agent in the system entities. Sense of this distinctions creates, which provide tourist services. Reveals the essence of these differences indicated that can be entered into agreements between entities that provide travel services.

Key words: tour operator, tour agent, businesses, tourism, tourist services.

Постановка проблеми. У сучасному світі туристичний бізнес – одна з важливих складових економіки багатьох країн, незалежно від рівня їхнього розвитку; це чинник стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету держави. Активний розвиток туристичної галузі позитивно впливає на еволюцію інших галузей економіки, передусім транспорту, торгівлі, зв'язку, будівництва, сільського господарства тощо. Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини, збереженню екологічної рівноваги. За даними Всесвітньої туристської організації, сьогодні туризм посідає перше місце серед галузей світового господарського комплексу за обсягом експорту товарів і послуг [1].

Оптимізація й систематизація правового забезпечення статусу суб'єктів у сфері туристичного бізнесу, здійснення їхньої реєстрації та ліцензування як гарантії надання якісних туристичних послуг відповідно до новітнього законодавства, освоєння методики застосування правового механізму є вкрай необхідним в умовах формування правової держави, реформування національної економіки і впровадження нових методів господарювання.

Згідно зі статистичними даними станом на 2015 р. було зареєстровано 1785 юридичних осіб – суб'єктів туристичної діяльності, їхня кількість зменшилася порівняно з 2014 р. (2198 осіб). Фізичних осіб – підприємців, які надають туристичні послуги, у 2015 р. було зареєстровано 1397 осіб, у 2014 р. – 1687 осіб [2].

Ступінь розробленості проблеми. Теоретичним засадам ефективного функціону-

вання туристичної сфери присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, це Л. Гонтаржевська, І. Зорін, Т. Каверіна, В. Квартальнов, В. Кифяк, О. Любіцева, М. Мальська, Н. Опанасюк, І. Школа та ін. Однак аналіз зазначених праць підтверджує відсутність єдиного підходу до формування системи суб'єктів господарської діяльності, які надають туристичні послуги. Розкриття їхнього правового статусу, різноспрямованість теоретичних підходів до формулювання мети, завдань, видів, форм та засобів туризму обумовлює суперечливість категоріально-понятійного апарату, який є основою нормативно-правових актів, що регламентують сферу туризму.

Наявність низки невирішених теоретичних питань щодо становлення туристичного бізнесу в Україні, їх важливе значення обумовлює актуальність теми дослідження та визначає цільову спрямованість статті.

Мета статті – порівняльний аналіз туроператорів та турагентів у системі суб'єктів господарської діяльності, що надають туристичні послуги.

Виклад основного матеріалу. В основу формування системи суб'єктів господарювання в туристичній галузі України покладені такі нормативно-правові акти, як Конституція України, Закони України «Про туризм», «Про курорти», нормативно-правові акти, які визначають пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму.

Серед суб'єктів господарського права як учасників господарських відносин найважливішу групу становлять суб'єкти господарювання.

Згідно з ч. 1 ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно й несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [3].

Закон України «Про туризм» суб'єктами туристичної діяльності визначає фізичних та юридичних осіб, які:

- створюють туристичний продукт;
- надають туристичні послуги (перевезення, тимчасове розміщення, харчування, екскурсійне, курортне, спортивне, розважальне та інше обслуговування);
- здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг [4].

Разом із тим усіх суб'єктів туристичної діяльності поділяють на тих, хто здійснює та / або забезпечує туристичну діяльність, а саме:

- туристичні оператори – юридичні особи, створені відповідно до законодавства України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг, і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність;

- туристичні агенти – юридичні особи, створені відповідно до законодавства Украї-

ни, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність із реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг.

У законодавстві також визначаються інші суб'єкти туристичної діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійні, розважальні та інші туристичні послуги; гіді-перекладачі, екскурсіводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу. Однак зазначені суб'єкти не виступають сторонами договору про надання туристичних послуг як самостійні особи, а їхні послуги є складовими елементами туристичних послуг як комплексного явища [4].

Таким чином, перелік суб'єктів туристичної діяльності зумовлює структуру туристичної галузі та дає змогу визначити послуги, що здійснюються безпосередньо суб'єктами туристичної діяльності, а також супутні послуги, що здійснюються за участю інших суб'єктів підприємницької діяльності.

Основним суб'єктом у сфері туристичної діяльності є туроператори. Туроператор фактично виступає посередником між туристом та іноземними контрагентами, які сформували набір послуг, але виступає від свого імені. У зв'язку з цим Ю. Чененов називає туроператора посередником першого рівня, який самостійно формує тури від свого імені, а турагент – це посередник другого рівня, який не займається безпосередньо формуванням туру й не виступає від свого імені, а тільки його реалізує й просуває [5, с. 78].

Спеціальна правосуб'єктність туроператора полягає в тому, що згідно із Законом України «Про туризм» [4] та постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» [7] туроператором може бути тільки юридична особа. Другою спеціальною умовою діяльності туроператора є наявність ліцензії на провадження своєї діяльності. Умови та порядок ліцензування туроператорської діяльності регулюються Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [6].

Для отримання ліцензії туроператор повинен відповідати певним вимогам, які встановлені в Ліцензійних умовах провадження туроператорської діяльності. Так, у штаті туроператора має налічуватися не менш як 30 відсотків працівників, які мають стаж роботи у сфері туризму не менше трьох років, що підтверджується записами в трудових книжках, або освіту у сфері туризму за освітньо-кваліфікаційним рівнем підготовки молодший спеціаліст, бакалавр, магістр, що підтверджується документом про освіту [7].

Організуючий характер діяльності туроператора виражається насамперед у здійсненні ним угод із третіми особами, у силу яких останні зобов'язуються виконати повністю або частково борг організатора подорожі перед туристом. Однак цим роль туроператора як організатора не вичерпується. Туропера-

тор здійснює постійний контроль за належним виконанням зобов'язань за договорами, укладеними з ним [8, с. 34].

Спільними за змістом та різними за об'ємом вимогами до туроператорів і турагентів згідно з українським законодавством є вимоги до службового приміщення (офісу), до провадження інформаційно-рекламної діяльності, кваліфікаційні вимоги до кадрового складу працівників туроператора та до фінансового забезпечення відповідальності перед туристами.

Останньою з перерахованих умов є умова про наявність банківської гарантії або гарантії іншої кредитної установи. Мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити суму, еквівалентну не менше ніж 20 000 євро. Розмір фінансового забезпечення туроператора, який надає послуги виключно з внутрішнього та в'їзного туризму, має становити суму, еквівалентну не менше ніж 10 000 євро, тоді як мінімальний розмір фінансового забезпечення турагента має становити суму, еквівалентну не менше ніж 2000 євро [4].

Директива Ради 90/314 ЄЕС від 13.06.1990 р. «Про комплексний туризм, комплексний відпочинок і комплексні тури» у ст. 7 закріплює також обов'язкове страхування туроператорів перед туристами в разі банкрутства [9]. Цю вимогу до туроператорської діяльності передбачено в низці країн, зокрема в Білорусі, Німеччині, Франції, Великобританії, Казахстані та ін.

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про туризм» використання гарантії здійснюється тільки в разі виникнення обставин неплатоспроможності туроператора чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом і тільки для цілей, пов'язаних із необхідністю покриття витрат туриста для його повернення на місце проживання (перебування) та відшкодування вартості наданих послуг, передбачених договором [4].

На нашу думку, цьому питанню варто приділити особливу увагу, оскільки в теорії й на практиці не існує єдиної думки про порядок застосування цієї гарантії. Насамперед необхідно звернути увагу на розмір фінансового забезпечення, яке складає 20 000 євро, що не дозволяє гарантувати всім туристам відшкодування вартості наданих послуг і оплату витрат, пов'язаних із поверненням туристів на місце проживання (перебування).

Правовою підставою надання туристичних послуг є укладення договорів:

- договір про туристичне обслуговування укладається між туроператором та туристом. За його умовами одна сторона (туроператор, який укладає договір безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати за замовленням іншої сторони (туриста) комплекс туристичних послуг, а турист зобов'язується оплатити їх;

- договір про співробітництво між туроператором та контрагентом. При реалізації послуг із тимчасового розміщення на території України туроператори зобов'язані укладати договори про співробітництво із засадами розміщення та закладами ресторанного

господарства, транспортними компаніями, закладами культури, об'єктами дозвілля тощо;

- договір про співробітництво щодо надання туристичних послуг, який укладається між туроператором та іноземним партнером – нерезидентом України згідно з нормами чинного законодавства України;

- агентський договір між туроператором та турагентом передбачає, що турагент здійснює посередницьку діяльність з укладення договорів на туристичне обслуговування з туристами від імені туроператора та за його рахунок. За посередницької операції комерційний агент отримує від суб'єкта, якого він представляє, агентську винагороду, розмір якої встановлюється в договорі [4].

Таким чином, реалізація туристичної послуги з використанням агентського договору відрізняється від звичайного договору надання послуг тим, що право власності на туристичні послуги залишається в суб'єкта, якого представляє комерційний агент.

У законі також передбачено використання агентської угоди між турагентом та суб'єктом, що надає послуги з розміщення. М. Лесик та А. Матвієнко вважають, що між туроператором і турагентом можуть укладатися договори доручення та комісії. В якості аргументів колектив авторів на чолі з А. Матвієнком наводять той факт, що турагент може здійснювати виключно посередницьку діяльність, а правовідносини, що виникають між сторонами з використанням договорів доручення та комісії, також за своєю природою є посередницькими [10, с. 4; 11 с. 128].

М. Лесик в якості аргументу за використання договорів комісії наводить той факт, що сторони відповідно до Закону мають право передбачити в договорі інші положення, ніж ті, які містить Господарський кодекс України щодо агентських договорів [10]. Те саме стосується й оформлення договірних відносин між готелем чи іншим суб'єктом розміщення та туроператором чи турагентом.

Таким чином, турагент із туроператором чи іншими суб'єктами туристичної діяльності можуть укласти не тільки агентські договори, а й договори доручення та комісії.

Варто відмітити, що з жовтня 2010 р. в Україні скасовано ліцензування турагентської діяльності, однак Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності визначають, що туроператор може провадити також і турагентську діяльність.

Провадження діяльності турагентом відбувається на підставі укладення договорів:

- агентський договір – між турагентом і туроператором;

- договір про співробітництво – між турагентом та вітчизняними партнерами, які забезпечують надання окремих видів туристичних послуг (розміщення, харчування, перевезення, організація відпочинку, оздоровлення, розваги тощо).

Аналіз наукової літератури та чинного законодавства дозволяє стверджувати, що основними суб'єктами туристичної діяльності є туристичний оператор та туристичний агент. Такої думки дотримуються Школа І., Любіце-

ва О. та Кифяк В. [12; 13; 14]. У туристичному законодавстві деяких країн світу ці господарючі суб'єкти відповідно до їхнього призначення й характеру функцій так і називаються – організатори туризму.

Т. Данканич виділяє основні відмінності між туроператором та турагентом:

– за статусом особи: туроператором може бути лише юридична особа, а турагентом – як юридичні, так і фізичні особи – підприємці;

– за видом діяльності: туроператор може здійснювати туроператорську та турагентську діяльність, а турагент – лише турагентську;

– туроператори наділені правами щодо створення та реалізації туристичного продукту; реалізації турпродукту інших туроператорів; надання туристичних послуг; оформлення документів для виїзду за межі України; посередницької діяльності з укладення договорів із нерезидентами. Турагенту притаманні інші права: реалізація турпродукту, створеного туроператорами; реалізація турпослуг інших суб'єктів туристичної діяльності;

– існують певні обмеження стосовно туроператорської діяльності: винятковий вид цієї діяльності; загальний розмір частки в статутних фондах інших операторів України не може перевищувати 20% статутного фонду туроператора;

– суттєва різниця в мінімальному розмірі гарантії банку або будь-якої іншої кредитної установи [15].

На відміну від туроператора, турагент може здійснювати й інші види діяльності (крім туроператорської).

Висновки. Отже, основними суб'єктами туристичної діяльності є туроператори та турагенти, які здійснюють та забезпечують туристичну діяльність, а також відрізняються між собою за статусом, правами, обмеженнями та розміром фінансової гарантії.

Аналіз норм закону дозволяє зробити висновки, що туроператор не обмежений у виборі видів туристичних послуг для реалізації. Він може продавати як власний туристичний продукт, так і турпродукт, сформований іншим туроператором. Однак він обмежений у виборі організаційно-правової форми господарювання (може бути виключно юридичною особою), а також обмежений у здійсненні інших видів діяльності, крім туристичної (туристична діяльність є його винятковою діяльністю, про що має бути зазначено в установчих документах).

Турагента обмежено в виборі видів турпослуг, що реалізуються (не має права формувати та реалізовувати власний турпродукт), але не обмежено в виборі організаційно-пра-

вової форми господарювання (може бути як юридичною, так і фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності).

Різниця між туроператором і турагентом також полягає в приналежності туристичного продукту. Туроператор завжди має запас туристичного продукту для продажу, а турагент замовляє певний продукт або послугу тільки тоді, коли клієнт проявляє зацікавленість у придбанні такого продукту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Підбиття підсумків розвитку туристичної галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>.
2. Статистичний бюлетень «Туристична діяльність в Україні 2015 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [pikhttps://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtur_u.htm](https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtur_u.htm).
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>.
4. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
5. Чененов Ю. Гражданско-правовое регулирование туристской деятельности : дис. ... канд. юрид. наук / Ю. Чененов. – Екатеринбург, 2003. – 192 с.
6. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
7. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/991-2015-п>.
8. Баразгова Э. Туристские услуги в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук / Э. Баразгова. – М., – 198 с.
9. Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Directive&an_doc=1990&nu_doc=314.
10. Лесик М. Договор комиссии в туристической деятельности: проблемные вопросы и новации законодательства / М. Лесик // Новости турбизнеса. – 2004. – № 16 (18). – С. 4–5.
11. Матвієнко А. Науково-практичний коментар до Закону України «Про туризм» / А. Матвієнко, І. Приячук, М. Лесик, В. Андрейцев. – К. : Науково-дослідний інститут туризму та курортів, 2006. – 212 с.
12. Школа І. Менеджмент туристичної індустрії : [навчальний посібник] / За ред проф. І. Школи. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2005. – 596 с.
13. Любіцева О. Ринок туристичних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp13.htm.
14. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Кифяк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
15. Данканич Т. Організаційно-правові аспекти здійснення туристичної діяльності / Т. Данканич // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: зб. наук. пр. – Кіровоград : КНТУ, 2009. – Вип. 16, ч. 1. – С. 236–242.